

Katedra i udžbenici

Ovaj je broj dijelom posvećen posebnomu događaju — šezdesetogodišnjici Katedre za hrvatski standardni jezik Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ta je obljetnica obilježena u prosincu 2009. godine znanstveno-stručnim skupom, o kojemu se govori u rubrici Kronike. Kako svi sudionici toga skupa nisu poslali svoje radove do zaključenja broja, u ovom broju Lahora objavljujemo dva znanstvena rada i jedan prikaz sudionika skupa koji su to učinili.

U rubrici *Znanstveni i stručni radovi* jedan se rad bavi jezikom književnosti, drugi naglascima jedne gramatike, a dva se rada bave udžbenicima. Tako je nastao mali tematski blok u kojemu se istražuju hrvatski udžbenici: početnice kojima se izvorni govornici hrvatskoga opismenjavaju i početni udžbenici hrvatskoga kao inoga jezika kojima se inojezični govornici služe u ovladavanju hrvatskim. Peti rad u ovoj rubrici bavi se glotodidaktičkom temom.

Jezik književnosti i sustav funkcionalnih stilova standardnoga jezika — Prvi je rad sa spomenutoga skupa napisala Sanda Lucija Udier, lektorica hrvatskoga kao inoga jezika i koordinatorica Croaticuma na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U prvome se dijelu članka autorica bavi problemom oko kojega su se u hrvatskome jezikoslovlju i književnosti osim znanstvenih rasprava vodile i polemike. Dokazuje da jezik književnosti nije jedan od funkcionalnih stilova, kako se to tradicionalno shvaća, nego da je samosvojan vid jezika, koji treba proučavati drugačije nego funkcionalne stilove. Kao ključno razlikovno obilježje navodi njegovu fikcionalnost, tj. isključivo umjetničke i estetske svrhe jezika književnosti za razliku od funkcionalnosti, tj. pragmatične uporabe funkcionalnih stilova najčešće s obavijesnom funkcijom. Autorica smatra da jezik književnosti, za razliku od jezika u funkcionalnoj uporabi, nije stvaran, realiziran, potvrđen jezik, nego nastaje apstrahiranjem jezičnoga sustava nekoga stvarnoga jezika (ili više njih) kao njihova umjetnička preradba, a referira se na unutar književnu, a ne na izvan književnu stvarnost. Njemu standardnost nije uvjet, s njime nije ni u odnosu jer ne podliježe društvenojezičnoj normiranosti, nego samo (unutar) jezičnoj normiranosti, u skladu s poimanjem jezika kao sustava i jezika kao standarda Josipa Silića. Izdvajajući kao pojam autorski jezik, navodi da je jedan njegov vid — autorski standardni jezik sličan, ne

i jedanak standardnomu jeziku izvan književnosti, za razliku od autorskoga nestandardnoga jezika.

U drugome se dijelu članka autorica bavi poteškoćama u poimanju i određivanju samoga stila i predmeta bavljenja stilistike, a na kraju pokazuje da u jeziku književnosti ne postoji (na isti način) inačnost ili varijantnost jer umjesto načela odabira ili izbora postoji načelo stvaralačke nužnosti. Kao ni izbor, ni odstupanje od norme nije mjerodavno za definiranje jezika književnosti jer se on ne prosuđuje prema standardnoj normi, prema vanjskomu — izvanjezičnomu i izvanknjiževnomu kritriju, nego jezičnomu i književnomu sustavu konkretnoga knjiženoga djela. Međutim, autorica ipak smatra da je standardni jezik važan za razumijevanje jezika književnosti jer se bez njega ne bi mogli prepoznati uporišni elementi u strukturi književnoga djela u svojoj *neneutralnosti* ili posebnosti.

Bilješke o naglasku Starčevićeve gramatike — Drugi rad sa spomenutoga znanstveno-stručnoga skupa napisala je Helena Delaš, lektorica za hrvatski kao materinski jezik na Katedri. Raspravlja o ostvarivanju novoštokavskoga naglasnoga sustava u gramatici Šime Starčevića, pisca prve gramatike hrvatskoga jezika napisane hrvatskim jezikom, koji je razlikovao četiri novoštokavska naglasna prije Karadžića i Daničića.

Autorica raščlanjuje Starčevićovo naglašavanje sa stajališta naglasaka hrvatskoga standardnoga jezika. Odabrala je naglasne odnose glagolskih oblika: infinitiva i prezenta, aorista, imperfekta, glagolskoga priloga sadašnjega i glagolskoga priloga prošloga. Uspoređujući autorova naglasna rješenja s pretprošlostoljetnim, prošlostoljetnim i ovostoljetnim rječničkim i gramatičkim zapisima naglasaka te navodima u raspravama o naglasku pojedinih riječi i tipova, posebno u paradigmama, autorica pokazuje i obilježja suvremene naglasne norme. Navođenjem inačnih oblika svojstvenih pojedinim idiomima autorica pokazuje i hrvatsku naglasnu raslojenost, čija širina nije u svim dosadašnjim bitnim naglasnim djelima potpuno prikazana. Rad može poslužiti kao koristan prilog normativnim rješenjima postojećih naglasnih inačica u glagola, nekim svojim iznesenim načelima i u drugih vrsta riječi. Treba napomenuti da je rad samo djelomično usklađen s uputama za autore časopisa Lahor (naročito se to odnosi na bilješke), ali je objavljen u ovome obliku kao rad sa spomenutoga skupa.

Udžbenik kao poticaj ili prepreka leksičkomu razvoju — Prvi rad koji prikazuje istraživanje o udžbenicima u ovome broju napisale su tri autorice iz Laboratorija za psiholingvistička istraživanja (kraticom POLIN) Edukacijsko-rehabilitacijskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (<http://www.labpolin.org>). Prva autorica, Željana Radić, zaposlena u Centru za rehabilitaciju Mir u Ka-

štel Novome kraj Splita, vanjski je suradnik Polina. Druga i treća autorica, Jelena Kuvač-Kraljević i Melita Kovačević, zaposlene su na Odsjeku za logopediju ERF-a.

Laboratorij Polin osnovala je 1999. Melita Kovačević, sada i prorektorica za znanost i istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, radi proučavanja mladoga interdisciplinarnoga znanstvenoga područja psiholingvistike. U Polinu rade znanstvenici različitih struka (logopedi, psiholozi, lingvisti, kroatisti i informatičari) proučavajući jezično usvajanje, jezični razvoj, jezičnu obradu, jezične poteškoće i srodne teme. Prvotno je bio smješten u Brodarskome institutu, a sada je smješten u Zvonimirovoj 8, na prvome katu. Obuhvaća knjižnicu, računalnu sobu za studente te istraživačke prostore sa sobom za EEG ispitivanja. Laboratorij ima i svoj Kliničko-istraživački odio koji se nalazi u vrtiću Mali princ na Jordanovcu. Nositelj je interdisciplinarnoga doktorskoga studija *Jezik i kognitivna neuroznanost*, kraticom JEKON (od 2002) i magistarskoga združenoga studija *MeiCOgSci*.

Autorice su u članku napisanome za Lahor raščlanile rječnik dviju početnica kako bi utvrdile jesu li prezahtjevni za prvašice, početnike u čitanju. Izračunale su leksičku raznolikost (omjer natuknica i pojavnica) i leksičku gustoću (omjer samoznačnica i pojavnica) i zaključile kako su njihove vrijednosti prihvatljive. Potom su ispitale dječje poznavanje i uporabu dvadeset i dviju niskočestotnih riječi koje su izdvojile iz početnica. Ispitivanje 158 učenika na kraju prvoga razreda pokazalo je da su djeca izrazito bolja u uporabi tih riječi, što im je omogućeno kontekstom, nego u objašnjavanju njihova značenja. Međutim, ni u uporabi rezultati ne pokazuju dovoljno veliku dječju uspješnost. Stoga autorice utemeljeno daju smjernice za odabir riječi u udžbenicima za djecu, posebno početnicama.

Stavovi o udžbenicima za početnu razinu učenja hrvatskoga kao J2 — Josipa Korljan s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu anketirala je lektore koji su učitelji početnim učenicima inojezičnoga hrvatskoga na visokim učilištima u trinaest zemalja svijeta. Pitala ih je o udžbenicima kojima se služe, ali i o problemima s priručnicima za nastavu.

U radu se govori o sedam udžbenika. Međutim, šest se od njih rabe samo na jednome lektoratu (jedan domaći u Rusiji, drugi u Indiji, jedan na engleskome u SAD, drugi na engleskome u Kanadi, jedan na ukrajinskome u Ukrajini i jedan češki u Češkoj), dok se svi ostali lektorati služe udžbenikom *Hrvatski za početnike* (Čilaš-Mikulić i sur. 2006). Stoga su samo stavovi dvanaest lektora koji su vrjednovali taj jedan udžbenik opširno prikazani.

Osim procjene pojedinih strana toga udžbenika, poput preglednosti, odnosa gramatičkih i leksičkih dijelova, načina obrade gramatike i leksika, zastupljenosti kulture i književnosti, lektori su procjenjivali i zadovoljstvo

svojih studenata (bilo bi zanimljivo vidjeti koliko se njihov stav slaže sa stavom samih učenika te s njihovim stvarnim zadovoljstvom jer stav o vlastitu zadovoljstvu nije uvijek jednak stvarnu zadovoljstvu). Ovi dosad nepoznati podaci obradovati će autore udžbenika *Hrvatski za početnike*, a mogli bi biti vrlo korisni i budućim autorima inojezičnih udžbenika.

Primjena stilova i nastavnih strategija u učenju hrvatskoga kao inoga jezika — U posljednjemu radu ove rubrike dvije autorice nude pregled općih obilježja spoznajnih stilova i stilova učenja te pojedinih kategorija učenika prema njihovim stilovima, a to dopunjuju nekim nastavnim aktivnostima prikladnima pojedinim učenicima hrvatskoga kao inoga jezika. Prva je autorica Ana Grgić, vanjska suradnica Croaticuma Filozofskoga fakulteta i Sveučilišne škole hrvatskoga jezika i kulture Sveučilišta u Zagrebu. Druga je autorica Zrinka Kolaković, lektorica hrvatskoga na Sveučilištu Justusa Liebiga u Giessenu (Njemačka).

Prikazujući spoznajni stil (način kako se pojedinci koriste svojim sposobnostima, kako organiziraju i obrađuju primljene obavijesti), autorice izdvajaju i oprimjeruju analitički i globalni stil. Prikazujući stil učenja (omiljeni način kojim se uči), autorice izdvajaju i oprimjeruju auditivni, vizualni i kinestetički stil navodeći postupke i sredstva u nastavi inojezičnoga hrvatskoga priladna za učenike s navedenim stilom.

Rad će biti vrlo koristan onima koji poučavaju druge općenito, ali posebno učiteljima jezika na svim razinama obrazovanja, poglavito onima koji rade s mladima i odraslim učenicima, a nisu (dovoljno) osvijestili uzroke razlikama među učenicima i njihovim potrebama. Ujedno će ohrabriti one koji su uslijed pojedinaca nezadovoljnih pojedinim djelatnostima na jezičnoj nastavi mislili ili poželjeli odustati od pristupa koji je drugima očito najprikladniji. I objasniti im zašto nikada svi učenici jezika na svakome satu ni teorijski ne mogu biti posve zadovoljni jednim pristupom.

U rubrici *Prikazi* nalaze se četiri rada u kojima su predstavljene četiri kroatističke knjige. Edita Hercigonja, zaposlena kao lektorica materinskoga hrvatskoga na Katedri za hrvatski standardni jezik Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prikazala je na obljetničkom skupu Katedre knjigu *Hrvatski za normalne ljude*, koju je napisala autoričina dugogodišnja kolegica i susobnica Nives Opačić (2009). Prikaz knjige autorice koja je tek po umirovljenju stekla široku slavu i popularnost u borbi za hrvatski jezik, pa onda i dobila nagradu (Godišnja nagrada za popularizaciju i promidžbu znanosti za humanističke znanosti 2009), naslovljen je *O jednom ne baš uobičajenom jezičnom savjetniku*.

Malo drugačije o istoj knjizi, a ujedno i o drugoj knjizi Nives Opačić, govori i Marinela Aleksovski, zaposlena kao lektorica inojezičnoga hrvatskoga u Croaticumu. U radu naslovljenomu *Hrvatski za normalne ljude — nahtkasn, kantunal i noćni ormarić* parafrazira naslove prikazane autorice.

Ivana Brač, vanjska suradnica Croaticuma, u radu *O jezičnoj pravilnosti kritički* prikazala je knjigu predstojnika Katedre za hrvatski standardni jezik Ff u Zagrebu, Ive Pranjkovića (2010) *Ogledi o jezičnoj pravilnosti*.

Ana Grgić u radu *Pridjevi*, svojemu drugomu članku u ovome broju, predstavila je knjigu *Uvod u pridjev* (2010) Ivana Markovića, znanstvenoga novaka na Katedri za hrvatski standardni jezik Ff u Zagrebu, koja je u ovo kratko vrijeme od izlaska požnjela same pohvale svojih kolega.

U rubrici *Kronike* nalaze se dva rada. Prvi je prikaz rada ovogodišnje Croaticumove Male ljetne škole hrvatskoga jezika i kulture. Napisala ga je Danijela Bajić, još jedna vanjska suradnica Croaticuma, u suradnji s Ivanom Brač.

Drugi je prikaz kratko predstavljanje spomenutoga znanstveno-stručnoga skupa Lidije Cvikić, novakinje s Katedre za hrvatski standardni jezik, kojim je katedarska šezdeseta obljetnica proslavljena.

Uredništvo — Od ovoga je broja četvero znanstvenika promijenilo ulogu: dvoje članova uredništva prešlo je u odbor, a dvije tajnice časopisa postale su urednice. Uredništvo se proširilo posve novim članovima. Većina je članova sa Sveučilišta u Zagrebu, i to s Filozofskoga fakulteta (Odsjek za kroatistiku, Odsjek za anglistiku, Odsjek za zapadnu slavistiku), Pedagoškoga fakulteta i ERF-a (Fakulteta za edukaciju i rehabilitaciju). Ostali rade na drugim sveučilištima u zemlji (u Zadru, Splitu, Rijeci, Osijeku) i inozemstvu (u Poljskoj, BiH, Austriji, Mađarskoj, SAD, Kanadi i Australiji).

Glavna urednica